

УДК 378.147.091.3:373.3.011.3-051

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Пучков І.Р.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

У статті висвітлено методолгічні підходи до застосування змішаного навчання при підготовці майбутніх вчителів початкової школи. Проаналізовано ряд загальнодидактичних та методичних принципів, на які спирається процес навчання у вищому педагогічному навчальному закладі при застосуванні моделі змішаного навчання. Описані методи, форми організації та засоби, які використовуються в змішаному навчанні. Досліджено наукові підходи, дидактичні принципи, засоби, методи та форми організації процесу змішаного навчання при підготовці майбутніх вчителів початкової школи. Розглянуто характерні риси різних моделей змішаного навчання.

Ключові слова: дидактичні принципи; змішане навчання; майбутні вчителі початкової школи; методологічні підходи, моделі змішаного навчання; форми організації та засоби навчання.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку освіти останніх років засвідчують, що у її центрі постає активне впровадження новітніх педагогічних технологій серед яких чинне місце посідає змішане навчання (blended learning), яке дозволяє значно підвищити якість підготовки сучасних вчителів до майбутньої професійної діяльності, поліпшити рівень їхньої професійної компетентності.

Крім того, важливою рисою сучасної освіти є процес її інформатизації, що передбачає використання інноваційних інформаційних технологій, методів та засобів з метою реалізації ідеї інтенсифікації навчального процесу, підвищення його ефективності та якості, підготовку підрастаючого покоління до повноцінного опанування знаннями, вміннями і навичками, що необхідні у життєдіяльності сучасного інформаційного суспільства. Інформатизація освіти здійснюється на основі новітніх технічних засобів, насамперед комп'ютерних [1].

Упровадження змішаного навчання у практику вищої школи передбачає переосмислення методологічних підходів щодо його застосування при підготовці майбутніх вчителів початкової школи: наукових підходів, дидактичних принци-

пів, засобів, методів та форм організації процесу змішаного навчання тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змішане навчання наразі починає набувати наукового-теоретичного осмислення й експериментального впровадження. Дослідженню різних аспектів змішаного навчання присвячені роботи вітчизняних (І. Ахмад, Н. Балик, В. Бикова, І. Воронькової, Л. Данькевич, М. Кадемїї, О. Коротун, Н. Корсунської, В. Кухаренко, М. Лещенко, М. Львова, Н. Рашевської, О. Рафальської, О. Самойленко, О. Спіріна, Ю. Триуса, Г. Чередніченко, Л. Шапрана, Т. Шроль, Б. Шуневича), російських (А. Андреева, Є. Желнової, Ю. Капустіна, Е. Кадирова, М. Мохової, М. Никітіної, Є. Пьяних, В. Солдаткіна, О. Тихомірової, В. Фандей) та зарубіжних (R. Gogos, O. Hinijsosa, M. O'Donnell, T. Maher, J. Laskaris, K. Gutierrez, P. Pappas, M. Bart, J. Hofmann, K. Thompson, C. Dziuban, J. Hartman) науковців. Вчені розглядали педагогічні аспекти змішаного навчання, педагогічні технології проектування змішаного навчання та різноманітні інформаційні технології для його підтримки. Приділяли увагу методам формування критичного мислення у змішаному навчанні, ідеї використання гейміфікації у змішаному на-

вчанні, технології впровадження змішаного навчання у навчальний процес вищої школи, змішаному навчанню як психолого-педагогічній проблемі. Порівнювали дистанційну і змішану форми навчання тощо [3, 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць провідних вчених у галузі теорії і практики інформатизації освіти, вивчення досвіду застосування змішаного навчання в освіті, аналіз підготовки майбутніх вчителів початкової школи в педагогічних університетах засвідчує необхідність подальшого дослідження методологічних підходів до застосування змішаного навчання при підготовці майбутніх вчителів початкової школи, що сприятиме підвищенню якості надання освітніх послуг і, як наслідок, покращанню результатів навчання. Змішане навчання на думку багатьох науковців складається з трьох компонентів, а саме: традиційного навчання (спілкування викладач – студент), інтерактивна взаємодія (інформаційні он-лайн ресурси, хмарні технології, мобільні технології тощо), самоосвіта.

Мета статті полягає у розгляді методологічних підходів до застосування змішаного навчання під час підготовки майбутніх вчителів початкової школи, а саме: наукових підходів, дидактичних принципів, засобів, методів та форм організації процесу змішаного навчання в умовах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Описуючи організацію навчально-виховного процесу ВНЗ, М. Львов зазначав, що методична система навчання у вищій школі повинна реалізовуватись в рамках лекційно-семінарської форми навчання, з використанням сучасних інформаційних технологій навчання [5]. Цей підхід зазвичай реалізовується в умовах ВНЗ за допомогою впровадження в навчально-виховний процес системи змішаного навчання.

Навчально-виховний процес, організований за технологією змішаного навчання, спрямований на формування всебічно розвиненої особистості, тому реалізує освітню, розвиваючу та виховну функції [2].

Як зазначала О. Коротун загальнонаукову та конкретно-наукову методологію змішаного навчання становлять такі наукові підходи: системний підхід, компетентнісний підхід, особистісний підхід, діяльнісний підхід, ресурсний підхід. Розглянемо ці підходи в контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи:

- *системний підхід*, що розглядає змішане навчання як єдину, динамічну, ієрархічну та багаторівневу систему підготовки майбутніх вчителів початкової школи, яка складається з множини взаємопов'язаних елементів (мета, завдання, зміст, форми організації, методи, засоби, результати) і відносин між ними, та орієнтує на визначення навчання як цілеспрямованої творчої діяльності майбутніх вчителів початкової школи;

- *компетентнісний підхід*, спрямований на формування і розвиток у майбутніх вчителів початкової школи ключових компетентностей (ціннісно-сміслові, загальнокультурної, навчально-пізнавальної, інформаційної, комунікативної, соціально-трудова, компетентності особистісного самовдосконалення);

- *особистісний підхід* передбачає процес саморозвитку здібностей, самовизначення, самореалізації, самоутвердження майбутніх вчителів початкової школи, як суб'єкта пізнання, що ґрунтується на виявленні його індивідуальних особливостей;

- *діяльнісний підхід* сприяє формуванню навчально-пізнавальної, комунікативної та самостійної діяльності майбутніх вчителів початкової школи та спрямований на організацію діяльності майбутніх вчителів початкової школи;

- *ресурсний підхід*, в якому організація змішаного навчання передбачає виявлення та врахування внутрішніх і зовнішніх ресурсів кожного студента та ефективно їх використання. Причому, ресурс розглядається як сукупність об'єктивно існуючих умов і засобів, необхідних для реалізації потенціальних можливостей майбутніх вчителів початкової школи [2].

Процес навчання враховує такі загальнодидактичні принципи: свідомості, активності та самостійності, міцності, наочності, системності й послідовності, стимулювання і мотивації, орієнтації на конкретних студентів, врахування індивідуальних особливостей студентів, інтерактивності, адаптивності, мобільності, гуманістичності, гнучкості, відповідності технологіям навчання, відкритості навчального процесу. Розглянемо ці принципи в контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Принцип *свідомості* передбачає, що реалізація системи змішаного навчання спирається на свідоме ставлення майбутніх вчителів початкової школи до вивчення навчального матеріалу. Безперечно, знання передати не можна, але вони стають надбанням студентів у результаті їх самостійної свідомої діяльності.

Принцип *активності* та *самостійності* у навчанні розглядає процес оволодіння знаннями як результат активної самостійної пізнавальної діяльності майбутніх вчителів початкової школи.

Принцип *міцності* засвоєння знань забезпечується можливостями, що надає змішане навчання: студент може повернутися до будь-якого етапу вивчення навчального матеріалу, щоб опрацювати найбільш складні для нього моменти.

Принцип *наочності* у змішаному навчанні передбачає зображувальні та схематичні види наочності, які можуть бути представлені в друкованому або електронному вигляді.

Принцип *системності* й *послідовності* у змішаному навчанні означає, що пізнання навчального матеріалу майбутніми вчителями початкової школи можливе лише у певній системі, а також у послідовному засвоєнні знань, формуванні вмінь та навичок.

Принцип *стимулювання* і *мотивації* позитивного ставлення майбутніми вчителями початкової школи у змішаному навчанні до учіння.

Принцип *орієнтації на конкретних студентів* (в умовах вищого педагогічного ВНЗ необхідно брати до уваги індивідуально-психологічні особливості студентів, а також враховувати сферу їх подальшої професійної діяльності).

Принцип *врахування індивідуальних особливостей студентів* – це пристосування системи навчання до індивідуальних особливостей майбутніх вчителів початкової школи, він надає їм

можливості управляти своєю навчальною діяльністю та вибирати індивідуальний темп роботи над навчальним матеріалом.

Принцип *інтерактивності* відображає комунікативну взаємодію викладачів зі студентами, студентів між собою та передбачає використання традиційних та комп'ютерно-орієнтованих засобів спілкування.

Принцип *адаптивності* припускає пристосування процесу змішаного навчання до пізнавальних особливостей кожного студента, дозволяючи досягти оптимального рівня інтелектуального розвитку та реалізувати індивідуальні потреби і можливості.

Принцип *мобільності навчання* надає можливість студенту доповнити свою навчальну програму освітніми послугами інших ВНЗ у разі відсутності таких у ВНЗ, де він навчається.

Принцип *гуманістичності навчання* полягає у спрямуванні навчання до людини, створенні у ВНЗ для студента максимально сприятливих та зручних умов для засвоєння обраної професії, розвитку його інтелектуальних та моральних якостей, творчої індивідуальності тощо.

Принцип *відповідності технологіям навчання* дозволяє використовувати традиційні та комп'ютерно-орієнтовані форми організації, методи, засоби навчання.

Принцип *гнучкості навчання*: засвоєння навчального матеріалу майбутні вчителі початкової школи здійснюють у зручний для себе час, будь-якому місці, потрібному темпі.

Принцип *відкритості навчального процесу*, заснований на взаємодії студентів з навчальним матеріалом та віддаленими студентами, розвиває в них уміння для дистанційної навчальної діяльності, які необхідні їм у сучасному інформаційному суспільстві [2].

Спираючись на дослідження Ю. Триуса, зазначаємо традиційні й комп'ютерно-орієнтовані методи, засоби та форми організації змішаного навчання [7].

Для розв'язання навчальних завдань у змішаному навчанні при підготовці майбутніх вчителів початкової школи використовують такі методи навчання як:

- *традиційні методи навчання* за джерелом знань: словесні, наочні, практичні;
- *комп'ютерно-орієнтовані активні та інтерактивні методи навчання*: кейс-технології, проведення відеоконференцій та «круглих столів», веб-квести, «мозковий штурм», ділова гра, метод проектів та ін. [2].

Формами організації змішаного навчання при підготовці майбутніх вчителів початкової школи можуть бути:

- *традиційні форми організації навчання*: лекції, семінари, колоквіуми, практичні заняття, самостійні та лабораторні роботи тощо;
- *комп'ютерно-орієнтовані форми організації навчання*: аудіо та відео лекції, вебінари, індивідуальні та групові онлайн проекти, консультації з використанням ІКТ тощо [2].

Щодо визначення методичних засад змішаного навчання, розглянемо наступні засоби навчання:

- *традиційні засоби навчання*: підручник, посібник, зошити, роздаткові матеріали, лабо-

раторне обладнання, технічні засоби навчання тощо;

– *комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання*: електронні підручники та зошити, аудіо- та відеоматеріали, CD-диски, програмне забезпечення для контролю та виміру рівня знань, інформаційно-пошукові та довідкові системи, анімації та симуляції тощо [2].

Як зазначає В. Кухаренко, «існує велика кількість моделей змішаного навчання: прості, складні, більш і менш популярні та ін. Є моделі змішаного навчання, які є руйнівними по відношенню до традиційного класу. Вони не включають в себе традиційне навчання в його повній формі; вони пропонують нові й більш надійні переваги» [3, с. 123]. Науковець вважає, що більшість програм змішаного навчання нагадують одну з чотирьох моделей: *обертання, гнучка, La Carte* і *збагачена віртуальна*. Модель *обертання* включає в себе чотири підмоделі: обертання за робочими зонами, обертання лабораторій, перевернутий клас та індивідуальне обертання. *Гнучка* модель – курс, коли дистанційне навчання є основним з деякими очними зустрічами. Студенти працюють за індивідуальним графіком з використанням різних методів навчання. Модель *La Carte* ординатура: один семестр проводиться традиційно (зазвичай влітку), а решта повністю он-лайн; один тиждень або у вихідні надаються традиційні сесії для практичних і лабораторних робіт, а решта їх вивчаються он-лайн; інколи аудиторні заняття скорочуються з трьох «кредитних» годин на тиждень до однієї або двох годин, надаючи більше часу студентам для навчання он-лайн. *Збагачена віртуальна* модель – студенти ділять свій час між відвідинами кампуса й навчанням дистанційно за допомогою он-лайн-доставки контенту [3].

Зарубіжні науковці виділяють шість моделей змішаного навчання: Face-to-Face Driver, Rotation, Flex, Online Lab, Self-Blend, Online Driver. Face-to-Face Driver (Драйвер – очне навчання). Викладач особисто дає повний обсяг навчального курсу, за необхідністю використовують он-лайн навчання як допоміжне. Ця модель зазвичай застосовує аудиторну роботу на комп'ютерах. Rotation Model (Ротаційна модель). Відбувається ротація розкладу традиційного навчального процесу в аудиторії і самостійного он-лайн навчання в індивідуальному режимі (за поданими викладачем посиланнями на спеціальний сайт навчального закладу). Flex Model (Гнучка модель). Переважно використовується он-лайн навчання, викладач підтримує студентів за необхідності, час від часу працює з невеликими групами, або з одним студентом індивідуально. Online Lab (Он-лайн лабораторія). Це зазвичай он-лайн платформа яка використовується для викладання цілого курсу на аудиторних заняттях. Відбувається таке навчання під наглядом викладача. Така програма може поєднуватись з традиційним навчанням в межах розкладу занять. Self-Blend Model (Модель «Змішуй сам»). Студенти самі вирішують, які з запропонованих вищим навчальним закладом предметів необхідно доповнити заняттями з використанням сучасних інноваційних он-лайн технологій навчання. Online Driver Model (Драйвер – он-лайн навчання). Зазначена модель пропонує он-лайн навчан-

ня, використовуючи платформу або віддалений контакт з викладачем. Однак за вимогою можливі традиційні заняття, семінари або колоквиуми з викладачем (ментором) [8].

Висновки і пропозиції. Отже використання змішаного навчання (blended learning) надає можливість застосовувати ефективні елементи традиційного навчання, які накопичувались завдяки досвіду педагогічної науки, та доцільно доповнювати його сучасними інноваційними засобами навчання (дистанційне, хмарне, мобільне). Змішане навчання активізує аналітичні здібності студентів та розвиває критичне мислення за рахунок того, що студенти отримують навчальний матеріал не тільки від викладача на лекції, але й під час са-

мостійної роботи, обирати та обробляти необхідний матеріал. Застосування у змішаному навчанні нових методів, інструментів та сучасних засобів дозволяє більш повно використовувати потенціал навчального контенту. Тож сучасні інноваційні технології під час змішаного навчання надають необмежені можливості щодо самостійної роботи студентів, виступають чинником впливу на розвиток творчої діяльності, мотивують студентів для отримання та закріплення нових знань. Все це дає можливість підготувати високоякісного фахівця, котрий володіє необхідними компетенціями, для успішного професійного зростання в умовах високо конкурентного сучасного європейського та світового ринку праці.

Список літератури:

1. Коневщинська О.Е. Використання мультимедійних технологій в процесі дистанційного навчання – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/22470/1/Тези_НАУ_2010.pdf
2. Коротун О.В. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти / О.В. Коротун // Інформаційні технології в освіті. – 2016. – № 3(28). – С. 117-129. – Режим доступу: <http://ite.kspu.edu/home>
3. Кухаренко В.М. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столярєвська; за ред. В.М. Кухаренка – Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. – 284 с.
4. Кривонос О.М. Змішане навчання як основа формування ікт-компетентності вчителя / О.М. Кривонос, О.В. Коротун // Наукові записки. – Випуск 8. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 2. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015 – С. 19-23.
5. Львов М.С. Тенденції розвитку освітніх інформаційно-комунікативних технологій. [Електронний ресурс] / М.С. Львов / – Режим доступу: http://www.ite.kspu.edu/webfm_send/544
6. Рашевська Н.В. Змішане навчання як психолого-педагогічна проблема / Н.В. Рашевська // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки» – Черкаси: ЧНУ, 2010. – Вип. 191. – С. 89-96.
7. Триус Ю.В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у вищих навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання інформатики / Юрій Васильович Триус; Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2005. – 649 с.
8. Models of Blended Learning. – Режим доступу: <http://www.dreambox.com/blog/6-models-blended-learning>

Пучков И.Р.

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРИМЕНЕНИЮ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация

В статье отражены методологические подходы к применению смешанного обучения при подготовке будущих учителей начальной школы. Проанализирован ряд общедидактических и методических принципов, на которые опирается процесс обучения в высшем педагогическом учебном заведении при применении модели смешанного обучения. Описаны методы, формы организации и средства, которые используются в смешанном обучении. Исследованы научные подходы, дидактические принципы, средства, методы и формы организации процесса смешанного обучения при подготовке будущих учителей начальной школы. Рассмотрены характерные черты разных моделей смешанного обучения.

Ключевые слова: дидактические принципы; смешанное обучение; будущие учителя начальной школы; методологические подходы; модели смешанного обучения; формы организации и средства обучения.

Puchkov I.R.

SHEE «Donbass State Pedagogical University»

METHODOLOGICAL APPROACHES TO USING MIXED TEACHING WHILE TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Summary

The article presents the methodological approaches to using mixed teaching while training future primary school teachers. The author has analyzed some general didactic and methodic principles which are used in the teaching process at higher educational institutions while using mixed teaching. The methods, organizational forms and means which are used at mixed teaching are described. The scientific approaches, didactic principles, means and forms of organization of the process of mixed teaching while training future primary school teachers are investigated. The characteristic features of different models of mixed teaching are viewed upon.

Keywords: didactic principles; mixed teaching; future primary school teachers; methodological approaches, models of mixed teaching; forms of organization and means of teaching.